

تشکل‌های صنفي روزنامه‌نگاران در جهان سوم

بررسی تطبیقی نقش تشکل‌های صنفي در برخی کشورها

سعید محمد جعفری

مصر، موریتانی، نیجریه و یمن، مورد بحث قرار می‌دهد.

نگاهی به روند تشکل‌های صنفي مطبوعات در ۲۰ کشور جهان سوم مؤید مطالب زیر است:

بسیاری از این تشکل‌ها در دهه ۱۹۹۰ شکل گرفته‌اند.

«انجمن روزنامه‌نگاران حرفه‌ای آلبانی»^۱ در سال ۱۹۹۴، در اتحادیه مستقل روزنامه‌نگاران سنگال»^۲ در سال ۱۹۹۴ «اتحادیه تجاری روزنامه‌نگاران «الجزایر»^۳ در سال ۱۹۹۵ از این جمله‌اند.

در برخی از کشورها، تشکل صنفي، تنها روزنامه‌نگاران حرفه‌ای را به عضویت قبول می‌کند.

«انجمن روزنامه‌نگاران حرفه‌ای» در کمور»^۴، «انجمن حرفه‌ای زنان روزنامه‌نگار شاغل در رسانه‌ها» در کامرون»^۵

«اتحادیه حرفه‌ای ارتباطات» در چاد»^۶ «اتحادیه حرفه‌ای ارتباطات - اطلاعات» در سنگال»^۷ «اتحادیه مطبوعات حرفه‌ای مستقل» در موریتانی»^۸ از این

موضوع تشکل‌های صنفي روزنامه‌نگاران و نقشی که این تشکل‌ها در دفاع از حقوق روزنامه‌نگاران ایفا می‌کنند، یکی از مهم‌ترین مسائلی است که خانواده مطبوعات در هر کشور به آن توجه دارد.

تشکل صنفي روزنامه‌نگاران در مقایسه با تشکل صنفي واحدهای تولیدی یا خدماتی، این تفاوت را دارد که بنابر ماهیت ویژه خود، همواره در معرض حمله حکومت‌ها قرار می‌گیرد.

در این میان ماهیت فعالیت این تشکل‌ها در کشورهای رو به رشد با کشورهای صنعتی دارای تفاوت اساسی می‌باشد؛ زیرا در بسیاری از این‌گونه کشورها، حکومت‌های ناپایداری هرچندگاه یک‌بار، روی کار می‌آیند که بیشتر آنها را نیز حکومت‌های نظامی (کودتا) تشکیل می‌دهند.

نوشتر زیر که به دومین سمینار بررسی مسایل مطبوعات ایران ارائه شد، به صورت تطبیقی و به اجمال، چند و چون تشکل‌های صنفي مطبوعات را در بیست کشور جهان سوم: آلبانی، اتیوپی، اردن، اوگاندا، بنگلادش، بنین، تونس، چاد، سنگال، سودان، سیرالئون، عراق، کامرون، کمور، گابن، لبنان،

جمله‌اند.

تشکل‌های صنفي مطبوعات در برخی از کشورها، دست نشانده دولت‌ها هستند، تا به آن اندازه که حتی رئیس انجمن از وابستگان نسبی بالاترین مقام کشور است. در عراق «عدی حسین» پسر صدام حسین رئیس اتحادیه روزنامه‌نگاران است که ۱۸۰۰ عضو دارد.^۹

در برخی از کشورها، عضویت در تشکل صنفي برای روزنامه‌نگاران الزامی است.

در اردن^{۱۰} و مصر^{۱۱} چنین وضعیتی وجود دارد. در اردن روزنامه‌نگاری که عضو انجمن می‌شود، سوگند یاد می‌کند که به ملت و پادشاه وفادار بماند و با حسن‌نیت در این حرفه گام بردارد.^{۱۲}

در برخی از کشورها اتحادیه روزنامه‌نگاران مرجع صدور کارت خبرنگاری است. لبنان از این جمله است؛ گرچه همه رسانه‌ها در آن کشور خود نیز کارت خبرنگاری مستقل، صادر می‌کنند. ولی روزنامه‌نگاران، هیچ الزامی برای

الحاق به اتحادیه روزنامه‌نگاران در لبنان ندارند.^{۱۳}

در مصر نیز اتحادیه روزنامه‌نگاران کارت خبرنگاری صادر می‌کند، با این تفاوت که عضویت در آن ضروری است.^{۱۴}

در برخی از کشورها، شکل‌های صنفی جدیدی در برابر شکل‌های قدیمی تأسیس می‌شوند، با این توجیه که شکل‌های قدیمی تر دست‌نشانده دولت هستند.

«انجمن روزنامه‌نگاران حرفه‌ای آلبانی» در سال ۱۹۹۴ به عنوان وزته و نیروی مستقالبی در برابر «اتحادیه روزنامه‌نگاران» آن کشور تأسیس شد، زیرا اتحادیه نماینده علایق حکومت به شمار می‌رفت.^{۱۵}

تأسیس «اتحادیه مستقل روزنامه‌نگاران در سنگال»^{۱۶} در سال ۱۹۹۴ در برابر «اتحادیه حرفه‌ای‌های ارتباطات - اطلاعات و باشگاه مطبوعات»^{۱۷} مثال دیگر این مورد است. شوراهای عالی یا سایر شکل‌های مشابه در برخی از کشورهای رو به رشد، به عنوان عالی‌ترین مرجع قانونی مطبوعات فعالیت می‌کنند که شکل‌های صنفی ارتباط تنگاتنگی با آنها دارند.

«شوراهای ملی ارتباطات گابن» در ارتباط نزدیک با «اتحادیه حرفه‌ای‌های ارتباطات» و نیز «کارکنان رسانه‌ها» عمل می‌کند.^{۱۸}

«شورای ملی سخن‌پراکتی و مطبوعات کمور»^{۱۹} در کنار «انجمن روزنامه‌نگاران حرفه‌ای آن کشور»^{۲۰} و نیز «اداره ارتباطات و سخن‌پراکتی بنین» که مدیریت آن را یک شورای نه نفری برعهده دارد، در برابر شکل صنفی مطبوعات در آن کشور قرار می‌گیرد.^{۲۱}

«شورای عالی ارتباطات چاد» نیز متشکل از ۹ عضو است که عبارتند از:

۲ نفر به انتخاب رئیس‌جمهوری، یک نفر به انتخاب رئیس‌مجلس، یک نفر به انتخاب رئیس سنا، یک نفر به انتخاب رئیس دیوان عالی کشور، یک نفر به انتخاب «شورای فرهنگی»، اجتماعی و اقتصادی و سه نفر روزنامه‌نگار حرفه‌ای از میان رسانه‌های دولتی و خصوصی با انتخاب همکارانشان.

شورای یادشده، ارتباطات تنگاتنگی با «اتحادیه روزنامه‌نگاران چاد» و «اتحادیه حرفه‌ای‌های ارتباطات» دارد که از سوی مخالفان پارلمانی حمایت می‌شوند.^{۲۲}

در سودان، طبق قانون مطبوعات ۱۹۹۳، شورایی به نام «شورای مطبوعات و انتشارات» تأسیس شده که عالی‌ترین مرجع رسیدگی به تخلفات مطبوعاتی

مطبوعات کامرون» (OCALIP) به‌طور مرتب دستگیر و تا دو سال به جرم طرح افترا به مقامات دولتی زندانی می‌شوند.^{۲۵} رئیس «اتحادیه روزنامه‌نگاران نیجریه»، در ۵ سپتامبر ۹۷، پس از تعرض بدنی توسط مأموران امنیتی ناپدید می‌شود.^{۲۶}

رئیس «انجمن روزنامه‌نگاران سیرالئون» در سال ۹۵، همراه با یکی از اعضای انجمن بازداشت می‌شود.^{۲۷}

اعضای مرکزیت‌های صنفی روزنامه‌نگاران در برخی از کشورها تا آنجا پیش می‌روند که به رغم وجود دیکتاتوری در کشور و بازداشت آنها، آنقدر بی‌پروا به دفاع از همکاران خود می‌پردازند که سبب رهایی آنها را از زندان فراهم می‌کنند.

■ **تشکل‌های صنفی مطبوعات در برخی از کشورها، دست‌نشانده دولت‌ها هستند، تا به آن اندازه که حتی رئیس انجمن از وابستگان نسبی بالاترین مقام کشور است. در عراق «عدی حسین» پسر صدام حسین رئیس اتحادیه روزنامه‌نگاران است که ۱۸۰۰ عضو دارد.**

■ **در برخی از کشورها، عضویت در تشکل صنفی برای روزنامه‌نگاران الزامی است. در اردن و مصر چنین وضعیتی وجود دارد.**

«انجمن روزنامه‌نگاران سیرالئون» در جریان بازداشت سردبیرکل هفته‌نامه "RDI PEOPLE" در سال ۹۵ و سردبیر هفته‌نامه مستقل، "ECHO" که به جرم افشای اسرار نظامی زندانی شده بودند، مداخله و دو روز بعد آنها بدون هیچ‌گونه اتهامی آزاد می‌شوند.

اقدام انجمن در حالی صورت گرفت که چندی قبل از آن، رئیس و یکی از اعضای انجمن خود در بند گرفتار شده بودند.^{۲۸}

تشکل‌های صنفی مطبوعات در برخی از کشورهای جهان سوم، آن‌چنان قدرتی دارند که به رغم وجود حکومت‌های نظامی و یا دیکتاتوری غیرنظامی، اعتصاب سراسری مطبوعات راه

به‌شمار می‌رود. کمیته‌ای به نام کمیته مطبوعات و انتشارات در زیر مجموعه شورای فوق، به عنوان مجری دستورات شورا عمل می‌کند. شورای یادشده به جای محاکم قضایی عمل کرده، دستور تعطیلی نشریات را می‌دهد.^{۲۳}

قرار بود در سال ۱۹۹۴، شورای رسانه‌ها در اوگاندا تشکیل شود. قانون تأسیس این شورا به مجلس هم رفت ولی مخالفت انجمن روزنامه‌نگاران اوگاندا، مانع از تصویب قانون در مجلس شد.^{۲۴} رئیس و اعضای تشکل‌های مطبوعاتی در برخی از کشورها به‌طور مرتب با تهدید روبرو هستند؛ بسیاری مواقع به زندان می‌افتند و یا حتی مفقودالثر می‌شوند.

رئیس و اعضای «سازمان آزادی

می‌اندازند. این اعتصاب در برخی مواقع با پیروزی به اتمام می‌رسد و در برخی مواقع بدون نتیجه پایان می‌گیرد.

«اعضای انجمن مطبوعات مستقل موریتانی» در سپتامبر ۱۹۹۴ به مدت یک‌ماه به منظور وادار کردن دولت به آزادی سیاسی یا عدم انتشار روزنامه دست به اعتصاب زدند. آنها خواستار اقدامات رفاهی از سوی دولت نیز بودند.^{۲۹}

این اعتصاب در ماه اکتبر پایان یافت، بی‌آنکه دولت به خواسته‌های اعتصاب‌کنندگان توجهی نشان دهد.^{۳۰}

در سال ۱۹۹۵، «اتحادیه حرفه‌ای‌های ارتباطات در گابن» اعتصاب راه‌انداخت. این اعتصاب با موفقیت همراه بود و دستاوردهای رفاهی و سیاسی برای روزنامه‌نگاران داشت.^{۳۱}

در مصر، در سال ۹۵، تهدید به اعتصاب از سوی تشکل صنفی، دولت را به موضع انفعالی در قبال قانون جدید مطبوعات واداشت.^{۳۲}

به دعوت «اتحادیه ملی روزنامه‌نگاران نیجریه»، روزنامه‌های آن کشور در سال ۹۴، یک روز از انتشار خودداری کردند.^{۳۳} بر حسب درخواست «اتحادیه فدرال روزنامه‌نگاران بنگلادش» در پایان سال ۹۴، نزدیک به ۱۰۰۰ تن از کارکنان روزنامه‌ها به مدت ۳ ساعت دست از کار کشیدند و متعاقباً به تظاهرات و راه‌پیمایی پرداختند. آنها درخواست ۵۰ درصد افزایش پاداش داشتند.^{۳۴}

در برخی از کشورها، مرکز تشکل صنفی مطبوعات منطقه‌ای وجود دارد. به عنوان مثال، «قاهره» مقر «اتحادیه روزنامه‌نگاران عرب»^{۳۵} به شمار می‌رود و «داکا» پایتخت سنگال مقر «اتحادیه روزنامه‌نگاران آفریقای غربی» است.^{۳۶}

پاره‌ای اوقات، عضویت تشکل صنفی مطبوعات برخی از کشورهای جهان سوم در تشکل بین‌المللی هم‌تای خود، به سبب

فعال نبودن، به حالت تعلیق در می آید. عضویت «انجمن ناشران روزنامه» در تونس در «انجمن جهانی روزنامه‌ها» در سال ۱۹۹۶ به سبب آنکه فعالیتی در قبال اعمال فشار و سانسور دولتی در رسانه‌ها نداشت، به حالت تعلیق در آمد.^{۳۷} در برخی از مواقع، عملکرد شکل‌های صنفی مطبوعات گرچه در حیطه فعالیت‌های ملی با موانعی روبرو است ولی در حیطه فعالیت‌های بین‌المللی به خوبی عمل می‌کنند. «انجمن مطبوعات آزاد اتیوپی»^{۳۸} و «اتحادیه روزنامه‌نگاران یمن»^{۳۹} مثال‌های بارز این موضوع به‌شمار می‌روند.

نتیجه:

بررسی روند تشکلیات صنفی مطبوعات در ۲۰ کشور جهان سوم نشان می‌دهد که:

* در دهه ۱۹۹۰، شرایط سیاسی به‌گونه‌ای فراهم شده تا تعدادی از این تشکلیات حیات یابند.
* روزنامه‌نگاری حرفه‌ای در کشورهای مورد بررسی از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است، به‌گونه‌ای که اصرار بر وجود این لفظ در اسم تشکلیات صنفی وجود دارد.

* گرچه، عضویت در تشکلیات صنفی در بعضی از کشورهای مورد بحث الزامی است، ولی فقط برخی از آنها مرجع صدور کارت خبرنگاری به‌شمار می‌روند.

* وجود چند تشکلیات صنفی که با یکدیگر در ستیز بوده یا رقابت دارند و نشانی از پویایی فعالیت مطبوعاتی است، در برخی از کشورها مشهود است.

* قدرت تشکلیات صنفی در دفاع از روزنامه‌نگاران، در بعضی از کشورها بسیار قابل توجه است تا آن اندازه که می‌توانند مانع از تصویب یک قانون مرتبط در پارلمان شوند.

* رئیس‌ان و اعضای تشکلیات صنفی به رغم وجود انواع محدودیت‌ها و فشارها که تا دستگیری و زندان هم می‌رسد، در برابر دفاع از آرمان روزنامه‌نگاران عقب‌نشینی نمی‌کنند. آنها در این راه، حتی به هزینه راه‌اندازی اعتصاب هم متوسل می‌شوند.

* تشکلیات صنفی مطبوعات در برخی از کشورها، در حیطه بین‌المللی، بسیار فعال عمل می‌کنند. □

منابع:

17. World Media Handbook, Loc. Cit.
18. Ipireport, op. cit. P. 42.
19. Reporters sans frontiere, op. Cit. P. 80.
20. World Media Handbook op.Cit. P. 67.
21. Reporters sans frontiere, op. Cit, P. 34.
22. Ibid, P. 68.
23. Ipireport, Nov. - Dec. 95, p. 46.
24. Ibid, Vol. 43, No, 12, Dec. 94, P.46.
25. Attacks on the press in 1995, op. Cit. Mar. 96, p. 22.
26. Ipireport. Dec, 97, P.68.
27. Attacks on the press in 1995, op. Cit. pp. 52-54.
28. Ibid,
29. Reporters sans frontieres 1995, op. Cit. p. 190.
30. Attacks on the press in 1994, op. Cit, p. 221.
31. Ipireport, Nov.- Dec. 1995, P. 42.
۳۲. «در پی اعتراضات گسترده مردم و خبرنگاران؛ رژیم مصر از اجرای قانون جدید مطبوعات منصرف شده، تلکس مطبوعاتی ایرنا، نقل در روزنامه سلام، ش ۱۱۷۳، ۷۴/۴/۳، ص آخر.
- همچنین رک به: «دولت مصر لایحه قانون جدید مطبوعات را پس گرفت»، روزنامه اطلاعات، ش ۱۷۵۱۷، ۷۴/۴/۱، ص آخر و نیز «آزادی مطبوعات در مصر محدودتر می‌شود» روزنامه همشهری ش ۶۹۰، ۷۴/۳/۹، ص ۱۶.
33. Reporters sans frontieres, op. Cit. PP. 214- 217.
۳۴. «اعتصاب خبرنگاران و کارکنان روزنامه‌ها در بنگلادش»، تلکس شماره ۱۳۰ ایرنا، ۷۴/۸/۲۹.
۳۵. «انتقاد روزنامه‌نگاران عرب از عدم وجود آزادی مطبوعات در کشورهای عربی»، روزنامه جمهوری اسلامی، ش ۵۰۶۴، ۷۵/۹/۶، ص ۱۱ - همچنین رک. به «اتحادیه روزنامه‌نگاران عرب نقض آزادی مطبوعات در جهان عرب را محکوم کرده»، کیهان، ش ۱۵۶۸۱، ۷۵/۴/۱۸، ص آخر.
36. Reporters sans frontieres, op. Cit, P. 350.
37. World association of newspapers newsletter, 1996, P.3.
38. The right to know: Access to information in African countries, African regional conference, harare, zimbabwe, july 25 th- 27th, 1996, document published by IFJ, pp. 35-40.
39. Yemen Journalists struggle to enjoy new freedom, afptlx, cited in Tehran Times, vol. xvii. no. 231. January 13, 1996, p.4.
1. Reporters Sans Frontieres, 1995 Report Freedom of the press throughout the world, Published for reporters sans frontieres, by John libbey and company LTD./ London 1995, p. 12. see Also Ipireport, Nov. Dec. 1995. p. 7.
2. Ipireport, vol. 43, No. 12, Dec. 1994, P. 66.
3. IFJ Direct line, Nov.95, p.3.
4. World Media Handbook, Un dpi, NewYork 1995, p, 67.
5. Ibid, P. 51.
6. Reporters Sans Frontieres, op. Cit, p. 68.
7. World Media Handbook, op. Cit. p. 257.
8. Ibid, P. 186.
۹. «عدی حسین از اتحادیه روزنامه‌نگاران عراق دست برداشت» تلکس مطبوعاتی ایرنا، نقل شده در روزنامه ایرنا به شماره ۲۱۴۹، ۷۵/۱/۱۹، ص ۱۲.
10. Attacke on the Press in 1994, A worldwide survey by the Committee to protect Journalists, NewYork, Mar. 1995, p. 226.
11. Newsletter of the Refional Media Monitoring unit, Peage Media Programme, reporters Sans frontieres, Paris, July 95, pp. 10-11.
12. Attacks on the press in 1994, loc. Cit.
13. Newsletter of the Regional Media Monitoring unit op. Cit, pp. 97-31.
14. Ibid.
15. Ipireport, Nov. - Dec, 1995, p. 7.
16. Ibid, Vol. 43, No. 12, Dec. 1994, p. 66.